

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-1-17-30>

УДК 37.035

ORCID ID 0000-0001-5023-4284

Катерина Безрук,

аспірантка,

Інститут проблем виховання НАПН України,

м. Київ

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ПІДЛІТКІВ У СИСТЕМІ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПОНЯТІЙНЕ ПОЛЕ

***Анотація.** Статтю присвячено проблематиці формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування та висвітленню основних умов розвитку соціальної успішності підлітків у освітньому середовищі сучасного закладу освіти. Вирішення означеної проблеми потребує здійснення ґрунтовного аналізу наукового доробку проблеми у вітчизняній та зарубіжній науці.*

Основна мета нашого дослідження полягає у дослідженні понятійного поля поняття «формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування» та його уточнення.

У процесі дослідження було застосовано теоретичні методи: аналіз і синтез теоретичних та науково-методичних джерел для розроблення основних підходів до тлумачення поняття соціальної успішності підлітків та факторів формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Охарактеризовано важливість залучення підлітків до діяльності в учнівському самоврядуванні, до участі в житті суспільства для формування соціальної успішності особистості.

Визначено, що створення умов для розвитку соціальної успішності підлітків сприяють: 1) організація соціального досвіду, яка включає у себе участь в учнівському самоврядуванні; 2) освіта; 3) індивідуальна допомога.

Розглянуто вплив учнівського самоврядування на формування соціальної успішності підлітків. Учнівське самоврядування як засіб формування соціальної успішності дозволяє підліткам повною мірою набути управлінських знань і вмінь, сформувати лідерські якості, самореалізуватись та отримати соціально значимий досвід співжиття у соціумі.

У висновках уточнено поняття «формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування» та наголошено, що залучення їх до роботи в учнівському самоврядуванні сприяє розвитку в них важливих життєвих навичок, а дослідження проблематики підтверджує, що участь підлітків у діяльності учнівського самоврядування, сприяє формуванню соціальної успішної підлітків.

***Ключові слова:** соціальна успішність підлітків, соціальний досвід, успіх, участь підлітків, учнівське самоврядування.*

Kateryna Bezruk,

PhD Student,

*Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

FORMATION OF ADOLESCENTS' SOCIAL SUCCESS IN THE SYSTEM OF STUDENT GOVERNMENT: CONCEPTUAL FIELD

Abstract. *The article is devoted to the formation of adolescents' social success in the system of student government and the basic conditions for the development of adolescents' social success in the educational environment of modern educational institution. The solution of this problem requires thorough analysis of the scientific achievements of the issue in domestic and foreign science.*

The main purpose of the research is to study the conceptual field of the concept of "formation of adolescents' social success in the system of student self-government" and its clarification.

The research used the following theoretical methods: analysis and synthesis of theoretical and scientific-methodological sources to develop basic approaches to the interpretation of the concept of adolescents' social success and factors shaping the adolescents' social success in the system of student government.

The importance of involving adolescents in activities in student government, to participate in society for the formation of social success of the individual is described.

It is determined that the creation of conditions for development of adolescents' social success is facilitated by: 1) the organization of social experience, which includes participation in student government; 2) education; 3) individual assistance.

The influence of student self-government on the formation of adolescents' social success is considered. Student self-government as a means of shaping social success allows adolescents to fully acquire managerial knowledge and skills, form leadership qualities, self-realization and gain socially significant experience of coexistence in society.

The conclusions clarify the concept of "formation of adolescents' social success in the system of student self-government" and emphasize that their involvement in student self-government promotes the development of important life skills, and research confirms that the participation of adolescents in student self-government contributes to formation of adolescents' social success.

Key words: *adolescents' social success, participation of adolescents, student self-government, social experience, success.*

Вступ. Виховання соціально успішної особистості визначено однією з пріоритетних цілей у ряді нормативних і декларативних документів: Законі України «Про освіту» (2017), Концепції Нової української школи (2016), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (2016). У них зазначено, що завдання

виховання підлітків як соціально успішних громадян полягає у їх підготовці до самостійного суспільного життя, наданні допомоги в особистому самовизначенні, формуванні соціальних умінь та досвіду соціальних відносин. Хоча система загальної середньої освіти об'єктивно не може забезпечити фактичну соціальну успішність випускника, вона може сприяти формуванню особистісних установок, цінностей, рефлексивної позиції, досвіду діяльності учнів, які допоможуть їм стати успішними. Сучасна освіта, проголошуючи себе соціально відкритою виховною системою, недостатньо включає підлітків у комплекс соціальних відносин, не готує до самостійного вирішення актуальних проблем і прогнозування їх наслідків.

Ґрунтуючись на вивченні наукових джерел, робимо висновок, що соціально успішна особистість має володіти наступними вміннями та навичками: здатністю і готовністю до соціальної дії, соціальної активності та мобільності, набуття і виконання пов'язаних з ними соціальних ролей; здатністю самостійно планувати свою діяльність; умінню самостійно приймати рішення і нести відповідальність за результати своєї діяльності; ініціативністю; умінню працювати з різними джерелами інформації; готовністю до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку; умінню працювати в команді; володінню корпоративною культурою; умінню дотримуватися здорового способу життя; здатністю до самостійного аналізу життєвих реалій, прийняття відповідальних рішень; здатністю життєвого і професійного вибору; спроможністю діяти в умовах перманентно змінюваного середовища особистості (Конюхова, & Конюхова, 2009; Митник, 2019; Москаленко, 2013; Пятунина, 2013).

У цьому контексті особливої важливості набуває учнівське самоврядування, де підлітки залучаються до активної участі у громадському житті закладу освіти, обговорення й вирішення його проблем, співпраці з органами педагогічного та батьківського самоврядування, ініціювання та

реалізації суспільно-корисних справ.

Водночас аналіз психолого-педагогічних джерел висвітлює недостатність вивчення науковцями і педагогами-практиками умов та особливостей формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Досить ретельно розкрито питання теорії і практики учнівського самоврядування та організації дитячої самодіяльності (Безродная, 2006; Бочкарев, 2001; Прутченков, 2006; Уйсімбаєва, 2014; Рожков, 2002). Важливе місце учнівському самоврядуванню в роботі школи відводили українські педагоги та науковці Булавенко (2018), Дик (2006), Кириченко (2012).

У низці вітчизняних і зарубіжних психологічних досліджень успішність особистості розглядається як проблема особистісного зростання, розвитку самоідентичності, адаптованості до зовнішніх умов життєдіяльності (Кириченко, & Нечерда, 2020); як проблема, пов'язана з формуванням особистості (Москаленко, 2013; Пятунина, 2013).

Відаючи належне внеску попередників, відзначимо, що попри наявність глибоких психолого-педагогічних досліджень, зберігається потреба в обґрунтуванні формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Мета і завдання. Мета статті полягає у дослідженні понятійного поля поняття «формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування» та його уточнення.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань:

- уточнити поняття «соціальна успішність підлітків» та фактори формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування;

- визначити особливості формування соціальної успішності підлітків;

- окреслити умови розвитку соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження було використано теоретичні методи: аналіз і синтез теоретичних та науково-методичних джерел для осмислення основних підходів до тлумачення поняття соціальної успішності підлітків, факторів та умов формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Результати дослідження. Вітчизняні й зарубіжні науковці та практики зробили значний внесок у дослідження такого явища, як соціальна успішність особистості. Однак, у вітчизняній практиці відсутня достатня кількість ґрунтовних робіт із тлумаченням поняття «соціальна успішність підлітків», і практично відсутні описи методичного інструментарію формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування.

Аналіз різних теоретичних джерел з проблеми успішності, показує, що успішність визначається по-різному, відображаючи різні сторони складної та багатогранної життєдіяльності людини. Проблема формування соціальної успішності, свідчить про те, що здатність розуміти ситуації повсякденності, прогнозувати їх розвиток, бачити і передбачити варіанти реальної поведінки в них інших людей, здатність і готовність співпрацювати, діяти самостійно і відповідально, на основі вміння збирати і обробляти соціальну інформацію є пріоритетним напрямом дослідження. На наш погляд, вона може стати метою і ядром соціалізації, оскільки для входження в суспільство, до якого належить особистість, адаптації в ньому, необхідно мати певний обсяг цілеспрямовано скомпонованої інформації, яка дозволяє сформувати своє уявлення і прообраз об'єктивної реальності; прийняти свободу як усвідомлену необхідність, як можливість з опорою на якісну соціальну інформацію здійснювати особистий

вибір вчинків; розібратися суперечностях сучасного світу, навчитися приймати конструктивні рішення.

З огляду на вікову специфіку виховання у підлітків якостей соціально успішної особистості, ми розуміємо формування соціальної успішності як процес суб'єктної взаємодії педагогів і підлітків, результатом якого є інтеріоризація соціально схвалюваних уявлень про успіх, вироблення мотивації досягнень, розвиток волі, виховання впевненості в досягненні цілей (позитивна Я-концепція) формування спрямованості на саморозвиток, розширення соціальної компетентності.

Соціальна успішність є особистісною характеристикою, вона передбачає певний рівень володіння соціальною інформацією, соціальними уявленнями, досвідом керівництва ними в ситуаціях повсякденності, здатність до самостійного і відповідального суспільному вчинкові.

У зв'язку з цим соціальну успішність ми розглядаємо як складне явище, залежне мінімум від трьох рівнів рефлексивного відображення:

1. Реальні досягнення індивіда.
2. Оцінка успішності особистості оточуючими.
3. Самооцінка рівня досягнення успіху.

Таким чином, соціальна успішність – це і об'єктивне досягнення, і суб'єктивна оцінка. При цьому об'єктивний успіх є функцією від інтелекту, волі, мотивації, впевненості, соціальної компетентності, а суб'єктивний успіх визначається емоційним ставленням до досягнень.

Створенню умов для розвитку соціальної успішності підлітків сприяють:

- 1) організація соціального досвіду, що включає участь у життєдіяльності закладу освіти, організація та навчання діалоговій взаємодії між педагогами та підлітками; 2) підтримка у здобутті якісної освіти; 3) індивідуальна допомога.

У цьому контексті важливу роль відіграє учнівське самоврядування,

метою якого є забезпечення умов для розкриття, розвитку та реалізації соціального, творчого і лідерського потенціалу дітей та молоді, здобуття ними досвіду конструктивної соціальної дії.

Саме в стінах сучасного закладу освіти у молоді формуються вказані якості, компетенції, які потім у дорослому житті допоможуть їм стати активними, відповідальними, компетентними, гідними громадянами демократичної України.

Доцільно організоване за змістом і формою учнівське самоврядування (УС) містить у собі потужний виховний потенціал: вводить особистість у світ лідерства, формує соціальні мотиви поведінки, ціннісні орієнтації на суспільну активність, розширює сферу соціального спілкування, розвиває самодіяльність та ініціативу дітей, мотиви самовизначення, вдосконалює вміння керуватися свідомо поставленою метою, забезпечує можливість самостійно приймати рішення і діяти відповідно їм, культивує в учнівській молоді позицію, за якої вона є господарем власних дій, вчить конструктивно впливати на довкілля та себе самого (почуватися активним суб'єктом життєдіяльності, не задовольнятися пасивною роллю стороннього спостерігача та споживача активності інших, об'єкту впливів дорослих та однолітків).

Виховні можливості учнівського самоврядування виявляються у створенні його членам простору для самореалізації, у сприянні особистісній ідентичності, у презентації себе іншим, у задоволенні потреб у спілкуванні з однолітками та дорослими.

Учнівське самоврядування є ефективним засобом соціального виховання підлітків; забезпечує процес їх соціалізації власними ресурсами, оскільки в ньому існує певне «поле» соціокультурних норм і правил, які в процесі соціалізації особистості оформлюються в її персональну ціннісно-нормативну базу.

Функціонування розгорнутої системи учнівського самоврядування є справжньою школою демократії, громадянськості й діяльного патріотизму, соціального служіння.

Звідси виникає потреба у залученні підлітків до діяльності в учнівському самоврядуванні задля вирішення спільної мети адже для молодшої української демократії, діти і молодь, які проходять школу життя в органах учнівського самоврядування, є людським ресурсом стратегічної значущості. Досвід, отриманий в учнівському самоврядуванні, допомагає підліткам стати активними членами спільноти, цінним ресурсом громадянської дії, чий енергія, ідеї, воля і прагнення набирають позитивної спрямованості та успішно використовуються під час вирішення важливих проблем закладу освіти, громади, суспільства. Роль педагога вбачається нами у опосередкованому управлінні та організації діяльності учнівського самоврядування, адже прямий вплив через особливості віку підлітки не сприймають.

Обговорення. На сьогодні бракує вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень, які були б присвячені дослідженню поняття «соціальної успішності підлітків» у системі учнівського самоврядування, хоча проблематика формування соціальної успішності не нова, а дослідники зі всього світу приділили їй значну увагу.

Успішність людини в будь-якому виді діяльності визначається специфічною структурою інтегральних і функціональних якостей особистості, її знань, досвіду, дій з освоєння певних видів діяльності, що надають їй можливість досягати успішності (Кириченко, & Нечерда, 2020).

Формування соціальної успішності підлітків повинне враховувати духовний та моральний напрями виховання, оскільки лише духовно-моральна особистість зможе протистояти негараздам і змінювати на краще світ, який заповнило насильство (Канішевська, 2020). Можливості для досягнення такої

мети надає особистісно-орієнтоване виховання. Розробник теоретико-методологічних засад особистісно орієнтованого підходу Бех (2014) наголошує, що у межах цього підходу значна увага приділяється рефлексивному осмисленню власного досвіду дитини. Відповідно, виховний процес більшою мірою має будуватися не на формальних виховних заходах, а на збагаченні досвіду діалогічної взаємодії педагога із підлітками; демонстрацію якісно іншого ставлення до особистості. Педагоги мають проявляти емпатію, вміння зрозуміти, вислухати, поспілкуватися на різні теми, запропонувати спільну цікаву справу, підтримати бажання діяти на користь іншим людям.

Відсутність чітких екзистенціальних орієнтирів в системі освіти призводить до того, що уявлення підлітків, про соціальну успішність особистості є розмитими, вони орієнтовані переважно на цінності масової культури і суспільного споживання. У зв'язку з цим підростаюче покоління в процесі свого соціального становлення орієнтується на зовнішні атрибути успіху. У цій ситуації втрачається найважливіший компонент соціалізації – моральна відповідальність, моральне ставлення до оточуючих, просоціальні ціннісні орієнтації (Пятунина, 2013). Таким чином, відбувається прагматизація розуміння успіху без урахування духовної складової, що веде до надмірної автономізації, порушення процесів інтеграції індивіда в систему соціальних відносин, загострення конфліктів індивідів і груп, соціальної нестабільності.

Бех зазначає (2008), що «морально-духовна творчість вихованця виступає провідним психологічним механізмом його розвитку як особистості в умовах особистісно-орієнтованого виховання. Цей тип творчості має об'єктивні засади. Перша з них впливає з унікальності життя кожної окремої людини, що виявляється в непередбачуваності умов, в яких воно здійснюється, постійною ситуацією невизначеності та неповторності, де закладений значний потенціал для прояву творчості й індивідуальності. Друга засада творчості базується на

безкінечній різноманітності й мінливості життєвого простору. Навколишній світ являє собою велике поле різноманітних цінностей і вимог, які нерідко вступають у суперечність одна з одною. Сам факт існування цієї різноманітності вимагає активності особистості не тільки щодо вибору тих конкретних цінностей, які є для неї ближчими, а й щодо їх творчого співвіднесення, гармонізації».

На думку Беха (2008), підліткові властиве почуття дорослості, тобто ставлення до самого себе як до дорослого, його уявлення чи відчуття себе повною мірою дорослим. Почуття дорослості в цьому віці не є обов'язково усвідомленим. Воно виступає для підліткового віку специфічною формою самосвідомості, соціальною за своїм змістом.

У той же час для підліткового віку притаманним є «під допитливості», який характеризується поведінковими реакціями (емансипації, групування з однолітками, імітації тощо); небезпекою експериментування із психоактивними речовинами; недостатнім усвідомленням відповідальності за власне життя та життя інших людей; розбудова життя на засадах духовності (Канішевська, 2020). Стан соціальної успішності є важливим на всіх етапах життя людини, однак особливого значення він набуває у підлітковому віці, позаяк насиченість шкільного життя оцінними атрибутами справляє істотний вплив на самоактуалізацію потенційних можливостей зростаючої особистості як у позитивному, так і у негативному напрямках (Кириченко, & Нечерда, 2020).

Розглядаючи поняття «соціальної успішності» спираємось на роботи Кириченко та Нечерди (2020), які визначають соціальну успішність як «внутрішню якість особистості, що пов'язана з переживаннями почуття задоволеності досягнутими результатами, соціальним визнанням у колективі, упевненістю й цілеспрямованістю в діяльності».

Визначене місце у формуванні соціальної успішності підлітків відграє

учнівське самоврядування, оскільки учнівське самоврядування – це демократична форма організації колективу учнів, яка забезпечує їм самостійність в прийнятті та реалізації рішень для досягнення групових цілей (Кириченко, & Ковганич, 2008).

Діяльність учнівського самоврядування характеризується потужним виховним потенціалом. Вирішальну роль у масовій освітній практиці «відіграє правильна організація діяльності, яка детермінується рівнем педагогічної майстерності» (Канішевська, 2020).

Незважаючи на такі глибокі наукові доробки, ми бачимо перспективи дослідження соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування у створенні методичного інструментарію формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування та розробленні навчальних програм підготовки лідерів учнівського самоврядування до здійснення такої роботи у середовищі однолітків.

Висновки. Узагальнення всього наведеного вище дозволяє констатувати, що поняття «формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування» визначається як процес суб'єктної взаємодії педагогів і підлітків, результатом якого є інтеріоризація соціально схвалюваних уявлень про успіх, усвідомлення й прийняття власних життєвих перспектив, можливого місця і ролі в суспільному житті, визначення своїх покликань, формування життєвого проєкту, формування спрямованості на саморозвиток, розширення соціальної компетентності.

Розвиток соціальної успішності є визначальним на всіх етапах життя, але особливого значення набуває у підлітковому віці, оскільки зумовлений особливостями оволодіння учнями соціальним досвідом у процесі становлення їхньої соціальної активності.

Умовами для формування соціальної успішності підлітків є індивідуальна

допомога педагога в організації учнівського самоврядування з метою отримання соціального досвіду, організація та навчання взаємодії між педагогами та підлітками; підтримка у здобутті якісної освіти.

Залучення підлітків до діяльності учнівського самоврядування сприяє розвитку в них важливих життєвих навичок, пов'язаних із спілкуванням, прийомом/передачею інформації, критичним мисленням; самоменеджментом; вміннями жити разом, роботою в команді.

Список використаних джерел

- Безродная, Я. А. (2006). *Организация ученического самоуправления как средство формирования социальной зрелости*. (Дис. канд. пед. наук). Санкт-Петербург, 256.
- Бех І. Д. (2008). *Виховання особистості*. Київ: «Либідь».
- Бех І. Д. (2014). Виховання як духовно-моральне удосконалення особистості. *Рідна шк.* 4/5. 21-26.
- Бочкарев В. И. (2001). *Директору школы о самоуправлении*. Москва : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2001.
- Булавенко, С. Д. (2018). Модернізація самоврядування школярів у формі учнівського менеджменту як засобу формування соціальної активності особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 156.* 25-28.
- Дик, Н. (2006). *Ученическое самоуправление в общеобразовательном учреждении. Книга современного руководителя*. Ростов-на-Дону: «Феникс».
- Канішевська, Л. В. & Булавенко, С. Д. (2018). Учніське самоврядування як засіб формування соціальної активності особистості. *Педагогічний альманах. Вип. 40.* 19-25
- Канішевська, Л. В. (2020). До питання формування безпеки життя у старших підлітків. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік: Київ, 23 квітня. 2020.* (с. 91-95). Івано-Франківськ: НАІР.
- Кириченко, В. І., & Ковганич, Г. Г. (2008). *Учніське самоврядування в сучасному навчальному закладі*. Харків: Видавництво «Точка».
- Кириченко, В.І. & Нечерда, В. Б. (2020). Партнерська взаємодія як засіб примноження ресурсів формування соціально успішної особистості старшокласника. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік: Київ, 23 квітня. 2020.* (с. 104-108). Івано-Франківськ: НАІР.
- Кириченко, В. І. (2012). *Профілактика девіантної поведінки старшокласників у діяльності учнівського самоврядування*. (Дис. канд. пед. Наук). Інститут проблем виховання НАПН України. Київ.
- Конюхова, Т. В. & Конюхова, Е. Т. (2009). Изучение проблемы успеха и успешности личности в контексте междисциплинарного подхода. *Известия Томского политехнического университета.* 6. 112–116.
- Митник, О. Я. (2019). Підготовка майбутнього вчителя до формування соціальної успішності молодшого школяра. *Науковий часопис Національного педагогічного*

університету імені М.П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання. Вип. 31. 116-121.

Москаленко, В. В. (2013). *Соціалізація особистості: Монографія*. Київ: Фенікс.

Про освіту. № 2145-VIII. § розд. II-VI. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Про повну загальну середню освіту. № 463-IX. § розд. II-VI. (2020). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Прутченков, А. С. (2006). Развитие детского самоуправления через социально значимую деятельность. *Внешкольник. Дополнительное образование*, 9, 22–26.

Пятунина, В. М. (2013). Теоретические основания воспитания у старшеклассниц качеств социально успешной личности. *Ярославский педагогический вестник. Сер.: Психолого-педагогические науки, Том II. 1.* 17-21.

Рожков, М. (2002). *Развитие самоуправления в детских коллективах*. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС.

Уйсімбасєва, М. (2014). Виховання соціальної активності як важлива складова становлення особистості старшокласника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 18(2), 340-349. Взято з [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18\(2\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18(2)_41)

References

Bezrodnaia, Ya. A. (2006). *Organizatsiia uchenicheskogo samoupravleniia kak sredstvo formirovaniia sotsialnoi zrelosti* [Organization of student self-government as a means of formation of social maturity]. (Doctoral dissertation, St. Petersburg).

Bekh, I. D. (2008). *Vykhovannia osobystosti* [Education of personality]. Kyiv: Lybid.

Bekh, I. D. (2014). *Vykhovannia yak dukhovno-moralne udoskonalennia osobystosti* [Education as a spiritual and moral improvement of personality]. *Ridna Shkola*, 4/5, 21-26.

Bochkarev, V. I. (2001). *Direktoru shkoly o samoupravlenii* [To the school principal about self-government]. Moscow: Gumanit. izd. tsentr "VLADOS",

Bulavenko, S. D. (2018). *Modernizatsiia samovriaduvannia shkoliariv u formi uchnivskoho menedzhmentu yak zasobu formuvannia sotsialnoi aktyvnosti osobystosti* [Modernization of schoolchildren's self-government in the form of student management as a means of forming social activity of the individual]. In *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky: Vol. 156* (pp. 25-28).

Dik, N. (2006). *Uchenicheskoe samoupravlenie v obshcheobrazovatelnom uchrezhdenii* [Student government in a general education institution. The book of a modern leader]. *Kniga sovremennoho rukovodytelia*. Rostov-na-Donu: «Fenyks».

Kanishevskaya, L. V. & Bulavenko, S. D. (2018). *Uchnivske samovriaduvannia yak zasib formuvannia sotsialnoi aktyvnosti osobystosti* [Student self-government as a means of forming social activity of the individual]. *Pedahohichni Almanakh*, 40, 19-25

Kanishevskaya, L. V. (2020). *Do pytannia formuvannia bezpeky zhyttia u starshykh pidlitkiv* [On the question of the formation of life safety in older adolescents]. In *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial: Conference Proceedings* (pp. 91-95). Ivano-Frankivsk: NAIR.

Kyrychenko, V. I., & Kovyhanych, H. H. (2008). *Uchnivske samovriaduvannia v suchasnomu navchalnomu zakladi* [Student self-government in a modern educational institution]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Tochka».

Kyrychenko, V. I. & Necherda, V. B. (2020). *Partnerska vzaiemodiia yak zasib prymnozhenia resursiv formuvannia sotsialno uspishnoi osobystosti starshoklasnyka* [Partnership

as a means of increasing the resources of forming a socially successful personality of a high school student]. In *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial: Conference Proceedings* (pp. 104-108). Ivano-Frankivsk: NAIR.

Kyrychenko, V. I. (2012). *Profilaktyka deviantnoi povedinky starshoklasnykiv u diialnosti uchnivskoho samovriaduvannia* [Prevention of deviant behavior of high school students in the activities of student government]. (Doctoral dissertation, Kyiv).

Koniukhova, T. V., & Koniukhova, E. T. (2009). Izuchenie problemy uspekha i uspeshnosti lichnosti v kontekste mezhdistsiplinarnogo podkhoda [The study of the problem of success and success of the individual in the context of an interdisciplinary approach]. In *Proceedings of Tomsk Polytechnic University*, 6, 112–116.

Mytnyk, O. Ya. (2019). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do formuvannia sotsialnoi uspishnosti molodshoho shkoliara [Preparation of the future teacher for formation of social success of the primary schoolschildren]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 17: Teoriiia i praktyka navchannia ta vykhovannia. Vol. 31* (pp. 116-121).

Moskalenko, V. V. (2013). *Sotsializatsiia osobystosti* [Socialization of personality]. Kyiv: Feniks.

Pro osvitu [On Education]. (2017). No 2145-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [About complete general secondary education]. (2020). No 463-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Prutchenkov, A. S. (2006). Razvitie detskogo samoupravleniia cherez sotsialno znachimuiu deiatelnost [Development of children's self-government through socially significant activities]. *Vneshkolnik. Dopolnitelnoe obrazovanie*, 9, 22–26.

Piatunina, V. M. (2013). Teoreticheskie osnovaniia vospitaniia u starsheklassnits kachestv sotsialno uspeshnoi lichnosti [Theoretical bases of education at high school girls of qualities of the socially successful person]. *Yaroslavskii pedagogicheskii vestnik. Seriiia: Psikhologo-pedagogicheskie nauki, Vol II, Issue 1* (pp. 17-21).

Rozhkov, M. (2002). *Razvitiie samoupravleniia v detskikh kollektivakh* [Development of self-government in children's groups]. Moscow: Gumanit. izd. tsentr VLADOS.

Uisimbaieva, M. (2014). Vykhovannia sotsialnoi aktyvnosti yak vazhlyva skladova stanovlennia osobystosti starshoklasnyka [Education of social activity as an important component of the formation of the personality of a high school student]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 18(2), 340-349. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18\(2\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18(2)_41).

Дата подання рукопису 24.09.2020
Дата прийняття рукопису до друку 13.10.2020